

11. Naar de kerk, zei de dominee

DOELSTELLINGEN

- De kinderen kunnen de belangrijkste onderdelen van een zondagse eredienst benoemen.
- De kinderen leren dat er bij de eredienst een bepaalde volgorde wordt aangehouden en wat die volgorde globaal inhoudt.
- De kinderen ontdekken dat het lezen en uitleggen van de Bijbel erg belangrijk is in een protestantse eredienst.
- De kinderen kunnen benoemen welke onderdelen van de eredienst hen wel en niet aanspreken en welke onderdelen ze niet begrijpen.

(THEOLOGISCHE) ACHTERGRONDINFORMATIE

Deze bijeenkomst is bedoeld als kennismaking met een protestantse eredienst. Natuurlijk kennen de meeste kinderen die al wel en kunnen ze er uit ervaring over meepraten. Bij deze bijeenkomst worden die ervaringen verrijkt met kennis over het waarom van een kerkdienst en over de onderdelen waaruit een kerkdienst is opgebouwd. De kinderen worden gestimuleerd om te ontdekken wat hen aanspreekt en wat niet.

Sinds het ontstaan van de kerk komen christenen samen op zondag, de dag van de opstanding van de Heer van de kerk: Jezus Christus. Toen er nog veel christenen met een joodse achtergrond waren, gingen zij ook nog gewoon naar de synagoge op de sabbat (zaterdag). Dat veranderde toen jodendom en christendom meer en meer uit elkaar groeiden.

De keuze voor de zondag markeert het vierende karakter van een kerkdienst. Elke dienst gedenkt en viert de opstanding van Jezus Christus op de eerste dag van de week, na drie dagen doodse stilte. Met de opstanding heeft God in Jezus laten zien dat Hij verder wil met de mensen en dat de dood niet het laatste woord kan hebben. Deze gedachte staat elke zondag centraal.

Er is weinig bekend over wat er tijdens de diensten gebeurde toen de kerk net ontstaan was. In de Bijbel wordt er wel wat over gezegd. Zo staat in Handelingen 2: 46-47 dat de eerste christenen elke dag samenkwamen om 'het brood te breken' en samen 'God te loven'. Maar er wordt vooral aandacht besteed aan de gemeenschap en de houding van de eerste christenen: alles samen delen en verdelen onder de armen, en samenkomen in een geest van eenvoud en vreugde.

In de loop van de tijd heeft de kerkdienst steeds meer invulling gekregen. De samenkomst van christenen kreeg een meer ceremonieel karakter. Het werd een dienst met vaste onderdelen en met vaste taakdragers die verantwoordelijk waren voor bepaalde onderdelen. Diakenen werden bijvoorbeeld belast met de voorbereiding van het avondmaal en het lezen van het evangelie, terwijl de priesters zorg gingen dragen voor de uitvoering van het sacrament van het avondmaal. Er zijn in verschillende regio's verschillende rituelen (manieren van vieren) ontstaan: een Syrische ritus, een Koptische ritus, een Byzantijnse ritus en een Romeinse ritus (de Rooms-Katholieke Kerk in West-Europa).

De Reformatie heeft in de zestiende eeuw een nieuwe ritus toegevoegd. Veel van de gebruiken in de rooms-katholieke liturgie werden gezien als overbodig en de dienst werd vrijwel teruggebracht tot lezingen uit de Bijbel en uitleg daarover. De Bijbel als Woord van God kwam centraal te staan. Later werden er weer liturgische elementen toegevoegd, maar de nadruk op de lezing en de uitleg van de Bijbel is gebleven.

Dat de kerkdienst in de loop van de tijd een ceremonieel karakter heeft gekregen, heeft te maken met de opvatting van een kerkdienst als 'liturgie'. Dat wil zeggen: een openbare bijeenkomst waarin bepaalde vaste taken of diensten zijn uit te voeren (het woord 'liturgie' betekent 'dienst' in het Grieks). Dat is dus wat anders dan het karakter dat de eerste diensten van christenen leken te hebben, namelijk dat van een 'samenkomst'.

De basis van de liturgie is door de eeuwen heen vrijwel gelijk gebleven. Door de liturgie heeft een kerkdienst een eigen dynamiek. Deze laat zich samenvatten in de driedeling die vaak wordt gebruikt in protestantse erediensten: 'dienst van de voorbereiding', 'dienst van het Woord' en 'dienst van het antwoord'.

In de dienst van de voorbereiding staat de gemeente op de drempel van de kerk. De predikant groet de gemeente namens God, de nood van de wereld en de eigen schuld worden aan God voorgelegd en God wordt geprezen om Zijn niet aflatende trouw aan mensen. In de dienst van het Woord komt God zelf 'aan het woord' door de woorden uit de Bijbel. Deze woorden worden gelezen en de predikant probeert ze te duiden in de preek (ook wel verkondiging of uitleg genoemd). In de dienst van het antwoord volgen de gebeden en de geloofsbelijdenis. Hierin worden woorden gesproken die mensen helpen om zicht te krijgen op wat de woorden van God betekenen voor hun leven. Deze woorden en de zegen aan het einde van de dienst zenden hen weer op weg de kerk uit. De dienst eindigt met een bevestigend 'amen'. Maar eigenlijk wordt de dienst van het antwoord na de kerkdienst voortgezet. Immers, het hele leven van een christen mag een viering zijn, een dienst aan God.

VOORBEREIDING

Persoonlijke voorbereiding

Neem de achtergrondinformatie bij dit programma goed door. Daarnaast is het wenselijk om je persoonlijk voor te bereiden op deze bijeenkomst. Zo word je zelf ook 'materiaal' voor de bijeenkomst met de kinderen. Hiervoor kun je de volgende vragen gebruiken:

- Welke drie trefwoorden zou je gebruiken om je waardering voor de kerkdienst uit te drukken? Zijn die trefwoorden positief of juist niet?
- Welke onderdelen van een kerkdienst vind je waardevol? Waar heb je veel aan, en waar heb je minder aan?
- Vind je het belangrijk om op zondag naar de kerk te gaan? Waarom wel of niet?
- Ben je kerkdiensten in de loop van je leven anders gaan waarderen? Zo ja, hoe is dat gekomen?
- Wat zou je met de kinderen kunnen en willen delen over jouw waardering van de kerkdienst?

Praktische voorbereiding

Voor deze bijeenkomst is het noodzakelijk dat de kinderen ten minste één keer een zondagse eredienst bijwonen. Het gaat hier dus niet om een kindernevendienst, maar juist om het meemaken van de (gehele) reguliere dienst. Dit programma zou ook wel zonder zo'n bezoek kunnen worden uitgevoerd, maar als de kinderen kunnen terugrijpen op een ervaring wordt het voor hen eenvoudiger en gaat het meer leven. Op die manier krijgt de theorie van deze bijeenkomst een duidelijke link met de praktijk en kan de informatie gemakkelijker een plaats krijgen.

Het is handig (en leuk voor de kinderen) om een bepaalde dag uit te kiezen voor hun bezoek aan de kerkdienst. Plan dit in overleg met de leiding van de kindernevendienst, waar de kinderen normaal gesproken verwacht worden, om te voorkomen dat eventuele geplande activiteiten worden doorkruist.

Als je een datum hebt geprikt, geef dan van tevoren door aan de predikant dat de kinderen die keer niet naar de nevendienst gaan maar de hele kerkdienst bijwonen. Misschien wil de predikant er wat extra aandacht aan besteden? Maar benadruk dat het niet de bedoeling is dat alles steeds extra wordt toegelicht, dat de aandacht constant naar de kinderen gaat of dat het een aparte kinderviering wordt. Het is juist de bedoeling dat de kinderen ervaren hoe het altijd gaat. Vraag of de liturgie of orde van dienst op papier gezet kan worden, als dat niet gebruikelijk is.

Natuurlijk moeten de ouders ook op de hoogte gebracht worden. Licht de ouders in via een briefje of een e-mailbericht, zodra de plannen en de datum definitief zijn.

Geef de kinderen een kopie van werkblad 11.1 mee vóór deze dienst. Vraag hun dan om het werkblad mee te nemen en in te vullen als ze met hun ouders of verzorgers naar de dienst gaan. De opdracht staat op het werkblad. Het ingevulde werkblad zal besproken worden tijdens de bijeenkomst, dus geef duidelijk aan dat de kinderen het dan weer moeten meebrengen.

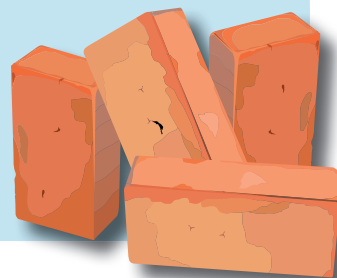
BENODIGDHEDEN

Vooraf

Hieronder vind je een opsomming van alles wat je nodig hebt voor deze bijeenkomst. Zorg ervoor dat je ruim voor het begin van de bijeenkomst klaar bent met alle voorbereidingen. Zo heb je alle tijd om aandacht te besteden aan de kinderen wanneer zij binnenkomen.

Benodigdheden

- Kopieën van alle werkbladen voor alle kinderen (werkblad 11.1 van tevoren meegegeven, zie VOORBEREIDING);
- Pennen;
- Flap-over met stiften;
- Voor elk kind twee kleine, gekleurde stickertjes.

PROGRAMMA

5 minuten

Opening

Heet de kinderen van harte welkom. Laat de kinderen in een kring gaan staan. Pak de hand van het kind links naast je en zeg: '(naam van het kind), ik ben blij dat je er bent!' Vraag vervolgens aan dit kind om met zijn of haar vrije hand de hand van het volgende kind te pakken en tegen hem of haar hetzelfde te zeggen. Ga hiermee door tot de cirkel rond is. Als er wat hilariteit ontstaat, is dat niet erg. Ga dan gewoon door. Zeg tot slot, als de cirkel rond is: God is ook blij dat iedereen er is en Hij is vooral blij dat jullie dat ook tegen elkaar hebben gezegd.

10 minuten

Verkenning

Ga met de kinderen aan tafel zitten en deel pennen en kopieën van werkblad 11.2 uit. Vraag de kinderen om het werkblad in te vullen (in hooguit vijf minuten tijd). Geef de kinderen daarna kort de gelegenheid om te vergelijken wat ze hebben opgeschreven: wat zijn de verschillen en wat zijn de overeenkomsten? Vraag of er een bepaalde logica te vinden is in het 'ochtendritueel' (gebruik bewust dit woord). Waarschijnlijk zullen de meeste kinderen deze vraag bevestigend beantwoorden.

Vertel de kinderen dat je het met hen wilt gaan hebben over een kerkdienst. Een kerkdienst lijkt een beetje op opstaan. Natuurlijk zijn er verschillen tussen hoe kinderen opstaan, maar er is ook een bepaalde logische volgorde: je komt uit bed, je wrijft je ogen uit, je gaat naar de wc, je wast je, je kleedt je aan, je gaat ontbijten, je poetst je tanden, je pakt je spullen, je geeft je moeder en vader een zoen en je gaat de deur uit. In het kort: je bereidt je voor, je zorgt voor inhoud (je ontbijt) en je gaat op weg (als het even kan, niet zonder zoen). Zo'n soort logica vind je ook in een kerkdienst. Vertel dat je dit in deze bijeenkomst met de kinderen wilt gaan ontdekken.

25 minuten

Verdieping

Vraag de kinderen om het ingevulde werkblad 11.1 er even bij te pakken. Op het werkblad hebben zij opgeschreven wat er in een bepaalde kerkdienst gebeurde en in welke volgorde. Pak de flap-over erbij en schrijf de woorden 'begin', 'midden' en 'einde' op. Schrijf die woorden op enige afstand van elkaar, of gebruik drie aparte vellen. Deel nu kopieën van werkblad 11.3 uit. Daar staan deze drie woorden ook op. Vraag de kinderen om alles wat ze op werkblad 11.1 hebben genoteerd een plaats te geven onder de drie woorden op werkblad 11.3.

Besprek samen de indeling van de kinderen en neem die indeling over op de flap-over. Wat valt er op? Wat vinden de kinderen het 'midden' van de dienst? Probeer waar nodig kort uit te leggen waar een onderdeel van de dienst voor staat. Hierbij kun je eventueel de globale indeling hieronder gebruiken. Let op: je hoeft de moeilijke woorden uit deze indeling niet te gebruiken en de kinderen hoeven de precieze volgorde ook niet te weten. Geef de kinderen de ruimte om te vertellen wat ze van de onderdelen vinden, als ze daar zelf mee komen. Laat hen dit uitspreken, maar ga er nog niet te diep op in.

De volgende indeling is geen officiële indeling van een protestantse eredienst, maar sluit wel aan bij de praktijk in veel gemeentes.

Begin (dienst van de voorbereiding)

- Orgelspel;
- Binnenkomst van de kerkenraad;
- Stil gebed of drempelgebed;
- Aansteken van een kaars;
- Votum en groet;
- Psalm of Gezang;
- Kyrië;
- Gloria;
- Het lezen van de Wet.

Midden (dienst van het Woord)

- Gebed om de Heilige Geest;
- Eerste lezing: Oude Testament;
- Antwoordlied;
- Tweede lezing: Nieuwe Testament (evangelie);
- Antwoordlied;
- Derde lezing: Nieuwe Testament (brief);
- Preek, uitleg, verkondiging.

Einde (dienst van het antwoord)

- Orgelspel of antwoordlied;
- Geloofsbelijdenis;
- Collecte;
- Gebeden (voorbeden, stil gebed, Onze Vader);
- Slotlied;
- Zegen;
- Amen.

Ga naar het volgende vel van de flap-over en schrijf daar de woorden 'Woord', 'antwoord' en 'voorbereiding' op. Vertel dat deze woorden bij kerkdiensten worden gebruikt in plaats van 'begin', 'midden' en 'einde'. Kunnen de kinderen raden welke woorden bij elkaar horen? Licht dit kort toe met behulp van de ACHTERGRONDINFORMATIE. Vinden de kinderen deze volgorde vanzelfsprekend, of hebben zij daar andere ideeën over? Leg uit dat het lezen uit de Bijbel en de uitleg daarover belangrijk zijn in protestantse diensten. Want in de Bijbel komt God door Zijn woorden als het ware het dichtste bij mensen. Het is dus belangrijk om vooral daaraan aandacht te besteden.

15 minuten

Verwerking

Vraag de kinderen opnieuw om het ingevulde werkblad 11.1 er even bij te pakken. Ze hebben daarop ook aangegeven welk onderdeel van de dienst ze het mooiste vonden. Vraag hun om dit met elkaar te delen. Wat sprak hen aan? Wat vonden ze mooi? Breng zelf ook in wat je mooi vindt aan een kerkdienst, waar je wat aan hebt en hoe je in de kerk zat toen je nog een kind was. Als de kinderen er zelf over beginnen, kun je hier ook bespreken wat ze graag anders zouden willen zien in een kerkdienst. Dat is weliswaar niet het onderwerp van deze bijeenkomst, maar het is toch goed om deze vragen niet uit de weg te gaan. Deel in dat geval ook met de kinderen wat jij misschien anders zou willen zien. Maar benadruk ook wat voor jou van waarde is.

Kom nog even terug op wat je in de *Verdieping* op de flap-over hebt geschreven. Geef elk kind twee stickertjes. Vraag hun om een stickertje te plakken bij de twee onderdelen van een kerkdienst die zij het belangrijkste vinden. Wat is de uitkomst? Praat hier kort over door en laat de kinderen uitleggen waarom ze dat onderdeel zo belangrijk vinden.

5 minuten

Afsluiting

Laat de kinderen in een kring gaan staan. Geef aan dat het tijd is om afscheid te nemen. Vraag de kinderen om elkaar een hand te geven. Wens hun een heel goede week toe. Verzeker hun ervan dat God steeds bij hen zal zijn, op mooie en op minder mooie momenten.

Bedank de kinderen voor hun aanwezigheid en hun inzet. Tot de volgende keer!

BIJLAGEN

1. Werkblad 11.1 – Naar de kerk, naar de kerk, zei de dominee
2. Werkblad 11.2 – Van opstaan tot de deur uit gaan
3. Werkblad 11.3 – Hoe zit zo'n kerkdienst eigenlijk in elkaar?